

3 - Aile Ahlaký

Eski Türklerde, ailenin dört derecesi vardý: Boy, soy, törkün, bark.

3 - Aile Ahlaký

(Ziya Gökalp - Türkçülüðün Esaslarý)

Eski Türklerde, ailenin dört derecesi vardý: Boy, soy, törkün, bark.

1) Boy: Eski Oðuzlarda aile adý, boy ismiydi. Fakat, Avrupa'daki aile adlarýnýn aksine olarak, küçük addan önce gelirdi. "Salur Kazan, Büddüz Emen, Kayan Selcik" isimlerinde birinci kelimeler boy adý olup, ikinci kelimeler küçük addýr.

Bu isimleri Korkut Ata kitabýnda görüyoruz. Kaþgarlý Mahmut da Divan-ý Lugat-ýnda diyor ki: "Bir adamýn kim olduðunu anlaýılmak istenildiði zaman, (Hangi boydansýn?) diye sorulur. Bununla beraber, boy adýnýn küçük addan sonra geldiði de olur. Yunus Emre'deki Emre kelimesi, Oðuz ilinin Emre (Ýmre) boyundan baþka bir þey deðildir.

Oðuzlarda her boyun kendisine özgü bir Damga'sý bir ongun'u bir söyükü vardýr. (Türk Töresi'ne bulaşık Oðuzlarda her boy, sürüleriyle hazinelerini kendi damgalarıyla niþanlardý. Yakutlarda, boy'a sip adý verilir. Bu kelime, Anadolu Türkçe'sinde sop biçimini almýþtý. Yakutlarda, sip'in fertleri arasýnda ekonomik bir ortaklýk vardýr. Bir adam, üyesi bulunduðu sip'in içinde, istediði evde saatlerce uyuyabilir. Demek ki, bir ferdin kendi boyu içinde her evi kullanma yetkisi vardýr. Toprak mülkiyeti sip'e aittir. Küçük aileler, bu ortak toprađý "zuð"lara ayýrarak, ayrı ekebilirler. Fakat mülkiyeti, daima, olmasý gerekirdi. Delikanlýlar fakir ise, bu topluluklara paraca yardım edilerek onların evlenmesi kolaylaþtýrýlýrdý. Her kýrk evde dört evlenme olmazsa, baþlarý sorumlu tutulurdu. Bu zümreler, boylardý. Türklerde, akrabalýk terimi ardý: Biri boyya, yani seciyeye özgüdür. Her fert boy içinde kendisinden büyük olan bütün erkeklere ici, kendisinden büyük olan bütün kadýnlara aba unvanlarýný verirdi. Kendisinden daha küçük olan erkeklere ini, kendisinden daha büyük olan kýzlarýna sinkil adlarýný verirdi. Kendiyle yapýt olan erkeklere de atý adýný verirdi.

Bu kelimeler de sonralarý, bir takým deðiþikliklere uðradý. Oðuzlar ici yerine aða kelimesini, aba yerine de abla kelimesini koydular. Atý kelimesi de ata þeklini alarak, baþka anlamlara gelmeðe baþladý. Boyun hem ana boyun, Ohem de bana boyu þekilleri vardýr.

2) Soy: Soy, Latinlerin cogna, Almanlarýn zippe, Fransýzlarýn parentele adýný verdikleri topluluktur. Ýleride göreceðimiz Türkün topluluðu dýþýnda kalan amcazade, dayýzade, halazade, teyzezade gibi yan akrabalarýn bütünüdür. Soyda hem ana yönünden de baba yönünden akraba olanlar vardýr. Birincilere ana soyu, ikincilere baba soyu denilir.,

Eski Türklerde, ana soyu ile baba soyu deðerce birbirine epittir. Ana soyuyla baba soyunun epitliðini, bazý kurumlarda açýkça görüyoruz:

Eski Türklerde, soyluluk yalnýz baba yönünden gelmezdi. Ana yönünden de gelirdi. Bir adamýn tam soylu olmasý için, hem baba yönünden hem de ana yönünden soylu olmasý gerekti. Bugün bile Harzem'deki Türkmenlerde bir kýz, hem babasý, hem anasý Türkmen olmayan bir erkeðe varmaz. Çünkü bir adamýn yalnýz babasýnýn Türkmen olmasý, soylu olmasý için yeterli deðil. Tümüyle soylu olmasý için, anasý da Türkmen olmalýdýr.

Sülalelerin olupmasýndan sonra da, bu iki türlü soyluluk devam etti. Bu devirde, baba tarafýndan prens olanlara Tekin, ana tarafýndan prens olanlara Ýnal unvanlarý verilirdi.

Bir þehzadenin hakan olabilmesi için, onun hem Tekin, hem Ýnal olmasý: yani hem baba, hem de ana tarafýndan sülaleye üye olmasý gerekirdi. Ýran'ın Kaçar sülalesinde, hala bu kural vardýr.

Eski Türklerde, sülale içinde soyda büyük olan þehzade hükümdar olurdu. Osmanlý hanedanýnda da kural böyleydi. Oysaki, gerek Avrupa'da gerek Mýsýr'da evde büyük olan þehzade hükümdar olur. Boy devri geçtikten sonra, soy isimleri aile isimleri olmaða baþladý: Çapanoðullarý, Kozanoðullarý gibi.

3) Törkün: Kaþgarlý Mahmut'a göre, bir evde oturan asýl aileye, eski Türkler Törkün derlermiþ. Törküne ait akrabalýk terimi boy içindeki akrabalýk terimlerinin tersine olarak, kiþisel yakýnlýđý gösterirler:

Akan: Baba

Öke: Ana

Er: Koca

Konçuy: Karý

Urul Oðul: Erkek evlat

Kýz: Kýz evlat

Durkheim'in yaptýđý aile sýnyflandýrmasýna göre, bu topluluða baba ailesi diyebiliriz.

Baba ailesi, “ataerkil aile” den çok farklıdır. Baba ailesinde babanın epi ve çocukları üzerinde yalnız demokratik velayeti vardır ki buna baba velayeti ve koca velayeti adları verilir. Ataerkil ailede ise, aile reisinin gerek evlatları gerek epi üzerinde sulta’sı yani sultanlık hakkı vardır. Evlatlarıyla beraber, epi ve ailenin bütün diğer fertleri aile reisinin adı mallar mülkleri niteliğindedir. Bunları isterse satar, isterse öldürürdü; isterse, bir bapkasına hibe ederdi.

Törkün, Türklerce baba ocağı dediğimiz şeydir. Aile Tanrısı bu ocağa barındığı için ocağın ateşinin hiç sönmemesi gerekirdi. dolaydır ki büyük ve ortanca kardeşler evlenerek Törkünün bükraktıktan sonra, Törkünde ocak bekçisi olarak küçük kardeş kalırdı. zamanlarda baba ocağında toplanarak, ataya saygı törenleri yapılırdı. Türkler, yurt gibi, ocağı da unutmazlardı. Yurttan ve o uzaklaşmakla beraber, yurt ve ocak sevgisi onlarda güçlü bir bağ durumunda idi.

4) Bark: Eski Türklerde, bir delikanlı evlenecek yapa gelince, bir kahramanlık sınavı geçirerek, il meclisinden yeni bir ad alırdı. Böylelikle Yıldız niteliğini erkek: ermiş değerini kazanarak vatandaş hukukuna sahip olurdu. Buna göre babasının veliği altında hakanın velayeti altına girerdi. BU delikanlı ailesinin malından hissesini almak için, babasının, anasının ölmesini beklemeydi. Evleneceği sırada, aile malından mirasın peşin olarak alırdı. Alacağı kız yumuş adıyla, bir çeyiz getirirdi. Bu çeyiz, ebeveyn akrabasının verdiği hediyelerden ibaretti.

Gelinle damat mallarının birleştirerek, ortak bir ev sahibi olurlardı. Bunlar ne erkeğin baba ocağında, ne de kızın Törkünde oturmazlar yeni bir ev kurarlardı. Bundan dolayıdır ki Türklerde, her evlenmeden yeni bir ev doğardı. Yıldızca evlenmek ve ev bark sahibi olmak denilmesi de bundan dolayıdır. Tekelerde gelinle damadın çadırları, yeni yapıldığı için, beyazdır. Bu nedenle ak ev denilir. Eski Türklerde, ev, araplarda olduğu gibi, yalnız kocaya ait değildi. Karıyla kocanın ortak malıydı. Bu sebeple evin erkeğine ev ağası denildiği gibi, evin hanımına da ev kadını unvanı verilir.

Törkünün perisi ocağa barındığı gibi, ak evin perisi de barkta yapardı. Evin perileri, biri, kocaya, ötekisi karısına ait olarak üze tane idi. Birinciye öd ata, ikinciye öd ana derlerdi. Gelin, her sabah, bir parça tereyağın ocağa atar, öd ata, öd an diye dua ederdi.

Ocağın sağında damat sonulda gelin otururdu. Sađda kırsak memeli, solda inek memeli olmak üzere iki totem vardı. Sađdaki ev sahibinin kardeşi, soldakine ev sahibesinin kardeşi, soldakine ev sahibesinin kardeşi denilirdi. Bunlar koca ile karısının totemleri idi.

Eski Türklerde, epik de kutsalıdır. Yabancı bir adam epiğe basarsa çarpılırdı. Evlerin saldırdan korunması kuralı epiklerin bu dini bir yapıyı bulmuştur.

5) Türk feminizmi: Eski Türkler, hem demokrat, hem de feminist idiler. Zaten demokrat olan toplumlar genellikle feminist olurlar. Türklerin feminist olmasına başka bir neden de eski Türklerce pamanizmin kadındaki kutsal güce dayanmasıydı. Türk pamanları, sihir kuvvetiyle harikalar gösterebilmek için, kendilerini kadınlara benzetmek zorundaydılar. Kazın elbisesi giyerler, saçlarını uzatırlar, seslerini inceltirler, büyük ve sakalların tıraş ederler, hatta gebe kalırlar, çocuk doğururlardı. Buna karşılıklı dini de erkeğin kutsal kuvvetinde, kut’unda görünürdü. Toyonizm ile pamanizmin deerce epi olması, hukukça erkek ve kadının epi tanınmasına neden olmuştur. Hatta her ipin gerek toyonizme, gerek pamanizme dayanması gerektiğinden her ipe toplanırken, kadınlara erkeğin beraber bulunması şarttı. Mesela, halkın sorumluluğu hakan ile hatunun her ikisinde ortak olarak ortaya çıktığı için, bir talimat yazıldığı zaman, hakan emrediyor ki ibaresi ile baparsa ona boyun eğilmezdi. Bir emrin kabul edileceği için, mutlaka hakan ve hatun emrediyor ki sözü ile baplaması gerekti. Hakan, tek bapına, bir elçiyi huzuruna kabul edemezdi. Elçiler, ancak, sağda hakan ve solda hatun oturdukları bir zamanda, ikisinin birden huzuruna çıkardı. Pölenlerde, kenkeplerde, kurultaylarda ibadetlerde ve törenlerde savaş ve barış toplantılarında hatun da mutlaka hakanla beraber bulunurdu. Kadınlara, örtünmeğe ait hiç bir şarta bağlı değillerdi. Hakanın hükümette ortağı olan hatuna Türkan unvanı verilir. Hatun, hakan sülalesi prenseslerin ortak unvanı idi. Türkan’ın da mutlaka hatunlardan olması gerektiğinden ona da sadece hatun denilebilirdi.

Eski Türklerde, ep (karı) yalnız bir tane olabilirdi. Emperyalizm devirlerinde hakanların ve beylerin, bu gerçek epten başka kumalar adıyla başka illere mensup odalıları da bulunabilirdi. Fakat, bu kumalar, gerçek ep niteliğinde değildiler. Türk töresi, bunları, resmen ep tanımadı. Bunlar şer’i bir hile ile, ailenin içine girmişlerdi. Kumaların çocukları öz annelerine anne diyemezler, teyze diye çağırırlardı. Anne hitabını, yalnız babalarının gerçek epi söyleyebilirlerdi. Aynı zamanda, kumaların çocukları r giremezlerdi. Kumaların oğulları- babaları hakan olsa bile- asla hakan olamazlardı. Kumaların, hatunlardan farklı budur ki, kumalar, hakanın kendi ilinden değildiler. Hatun ise, hakanın kendi ilinden idi. Kuma, çin prenseslerinden ise, Konçuy adını alırdı. Konçuy, diğer kumalardan önce gelirdi. Fakat konçuyların üstünde de hatun vardı. Mođol devrinde, hatunların sayısı da bapladı. Fakat bunlardan yalnız bir tanesi Türkan yani melike konumunda bulunurdu.

Eski Türklerde kadınlara, genellikle amazon idiler. Binicilik, Silahpörlük, kahramanlık, Türk erkekleri kadar, Türk kadınlarda da vardı. Kadınlara, doğrudan doğruya, hükümdar, kale muhafızı, vali ve elçi olabilişlerdi.

Sıradan ailelerde de ev, ortak olarak, karıyla kocanın ikisine aitti. Çocuklar üzerindeki velilik hakkı baba kadar, ana ya da aitti. Erkek her zaman karısına sayı gösterir; onu arabaya bindirerek, kendisi arabanın arkasından yürürdü. Pövalyelik, eski Türklerin genel bir karakter idi. Feminizm de, Türklerin en önemli ilkelerinden biri idi. Kadınlara malları kullanma hakkına sahip oldukları gibi, dirliklere, zeametlere, haslara, malikanelere de sahip olabilişlerdi. Eski kavimler arasında, hiçbir kavim Türkler kadar kadın cinsiyetine hak vermemişler ve saygı göstermemişlerdir. Ana soyunda baba soyunun epiğliği “soy” bölümünün

anlatıldığından, burada tekrarına gerek yoktur.